

Sonet

France Lobodika

Dokler na nebu sonce je visoko,
so topli njega žarki. Ko počasi
h goram zaide, jih večer ugasi,
spleto se sence v dolgo in široko.

Poda noč dnevu mračno, hladno roko,
prične gubiti se življenje v vasi,
utihnejo naposled ptičev glasi,
pogrezne zemlja se v temo globoko.

A sonce, ki mi v dušo je sijalo,
bila si ti. Sledi nobene sence,
ko moja si bila, ni v njej ostalo.

Še ti zašla si. Krog oči mi vence
v nočeh brez sna trpljenje je nabralo
in se izteči noče v solz studence.

V petem nadstropju

Prežihov Voranc

Trije, štirje, so se hkrati obrnili k njim. Mednarodni brigadisti sicer niso bili v Parizu zadnje mesece nič novega in so bili tudi stalni gostje petega nadstropja pariške prefektуре, vendar so vedno znova vzbujali zanimanje.

„Na varno nas bodo spravili, kakor se zdi,“ je dejal eden izmed njih v nemščini.

„Kam? — V taborišče...?“

„Kam pa drugam!“

Zadnji čas so začele oblasti prostovoljce vsevprek loviti in jih spravljati v koncentracijska taborišča nekam pod Pireneje. Tudi tej skupini, ki je prišla danes prosit za podaljšanje bivanja, se je obetalo nekaj takega, sodeč po tem, da so ji pobrali papirje in jo pustili čakati v spremstvu posebnega stražnika.

Med španskimi prostovoljci je bil tudi en Slovenec. Izdal se je s tem, ker je začel kmalu robantiti. Njegovemu brazdastemu licu se je poznalo, da ni zarjavelo le od španskega sonca, ampak že prej od šahtov in jam raznih evropskih dežel.

„Ko smo se borili v Španiji za republiko, smo se obenem borili tudi za Francoze. Kmalu se bo to pokazalo. Ti pa tega nočejo razumeti in zdaj tako ravnajo z nami...“, mi je razlagal, ko sem se mu izdal za rojaka. Čez nekaj trenutkov je hitro dodal: „Seveda, vsi niso taki, toda vlada in tisti, ki jo drže...“

„Jaz ne želim nič drugega kakor da jim bo vse poplačano, kakor se spodobi,“ se je oglasil njegov sosed, Bošnjak z obližem za ušesom. „Kadar jim bo

sovražnik spuščal bombe na glave, se bodo že spomnili vsega tega. Toda takrat bo že prepozno... Še Franco jim bo dajal vetra v zahvalo za to, ker so mu zdaj pomagali na konja..."

„Naj jim le poplača!“

Zagrenjeni junaki svobode niso navzlic utehi, ki jo slutijo, zadovoljni.

„Kaj pomaga vse to, ko bo pa le ljudstvo plačalo izdajstvo svoje ničvredne gospode..."

Potem mi je moj rojak razložil svojo usodo. Delal je v rudnikih na severnem Francoskem in se je ob izbruhu španske meščanske vojne priglasil k republikanski armadi.

„Mislil sem si: za tebe je itak vseeno, toda če lahko napraviš nekaj, kar bo koristilo tvojim potomcem, boš storil nekaj koristnega, nekaj dobrega. Ali naj večno živimo tako življenje? Če smo ljudje, smo dolžni misliti tudi na bodočnost. Ko sem se boril v Andaluziji, se mi je zdelo, da se borim za našo domovino..."

Dvakrat je bil ranjen in je v Parizu ležal v bolnišnici. Potem bi bil rad prišel nazaj v revir, od koder je bil odšel, toda vsi naporji njegovih prijateljev v tem kraju, kakor tudi vseh francoskih organizacij, ki so se zanj brigale, so bili zaman. Bajе je ta kraj preblizu državne meje. V resnici pa je stvar drugačna; nočejo jih, bojijo se jih nazaj...

„Kako pa je z vrnitvijo v domovino?“

„Šel bi, toda ne dajo mi papirjev.“

To je tista večna pesem; na eni strani te gonijo, na drugi strani ti ne dajo možnosti oditi.

Zunaj na hodniku je tedaj nekdo zaklical:

„Les volontaires!“ Prostovoljci.

Preden so se utegnili spraviti na noge, je že stopil med vrata drug stražnik s papirjem v rokah.

„Kameradi, gremo, v dveh urah se odpeljemo..."

Stražnikovemu glasu, ki mora skupino odpraviti, se pozna nekaka zadrega. Mnogi med njimi izvršujejo ta povelja s trpkostjo v srcih. Mogoče je ta tudi tak? Urad je hitro rešil vprašanje bivanja: v dveh urah morajo prostovoljci pobrati svoje siromašne stvari ter odriniti z ekspedicijo v koncentracijsko tabo-rišče...

Hitro sem dal roko svojemu rojaku in mu zaklical za slovo:

„Na svidenje, saj bomo tudi mi kmalu prišli za vami..."

In prostovoljci so odropotali po stopnicah na dvorišče, kjer jih je že čakal voz...

Nekateri gledajo za njimi s ponosom, drugi s sočutjem, čeprav so ga sami potrebni, a nekateri, ki pa so bolj redki, ne morejo zakriti zaničljivega, ali pa pomilovalnega nasmeška. Eden izmed teh je bleknil:

„Kaj pa imajo zdaj od tega, da so šli za druge po kostanj v žerjavico? Tepci..."

„Kaj gobezdaš? Če ne razumeš, rajši molči!“ so se zadrli drugi nad njim. Ura je že poldne, soba se je že skoraj izpraznila in na hodniku je zapaziti hlastno tekanje osebja. Tedaj sem med drugimi imeni začul tudi svoje. Mimogrede sem ujel še eno domače ime: Pečnik. Torej še en rojak tu. Pristopil je mlad, krepak človek v ponošeni obleki. Skupaj sva stopila v pisarno ter se čez nekaj minut tudi skupaj vrnila, vsak s svojim papirjem v rokah. Mene je zajela skoraj nekaka omotica; proti vsemu pričakovanju so mi podaljšali bivanje za mesec dni. Uradnik mi je dejal, da to zaradi ankete, ki jo bodo delali o meni. Vsekakor mesec dni, to je za emigranta cela večnost...

Poleg mene je buljil v rdeč papir mož, ki so ga prej klicali za Pečnika.

„Koliko ste dobili vi?“ ga vprašam.

„A, vi ste tudi naš?“ se začudi, potem pa mi pomoli svoj papir v roke.

Čisto zdolaj na robu je bilo napisano:

„Pravica bivanja odbita. Zapustiti Francijo v 48 urah!“

V naglici sem videl, da so mu že poprej na istem papirju podaljševali bivanje le za teden dni. Rdeč papir pa je sploh znamenje za odklonitev dovoljenja in kdor ga ima, je tudi s podaljšavo na indeksu.

„Kaj pa boste zdaj storili?“ sem ga vprašal in mu vrnil odlok, kakor da bi sploh še obstajal kak dvom, kaj naj rojak Pečnik stori.

Vrh stopnic se nama je pridružila mlada ženska, ki je očitno čakala na tovariša Pečnika.

„Kaj so ti dali?“ je hlastno vprašala.

„Kaj...? Saj veš, kaj dajejo takim, kakršen sem jaz,“ se je izgovarjal Pečnik.

„Kdaj moraš že od tod?“ Po govoru sem spoznal, da je Prekmurka. Bila je čedno dekle, a ko sem jo bliže pogledal, sem spoznal, da je nosna.

Gredoč po stopnicah mi je moj tovariš naglo pripovedoval svojo zgodbo:

„Stvar je taka: Že deset let sem v Franciji in sem imel prej urejeno bivanje. Delal sem v neki livarni. Pri zadnjem generalnem štrajku sem seve z drugimi vred štrajkal. Zato sem najprej izgubil delo, nato so mi vzeli pravico stalnega bivanja in me začeli izganjati. Strokovna organizacija je poskusila vse, da bi smel ostati, a tu je zdaj rezultat... Nič več ni pomoči.“

Njegov glas je bil pobit in oči so mu neprestano uhajale k dekletu ob njegovi strani.

„Od kod ste pa doma?“ sem ga vprašal, le da sem nekaj rekel.

„Z Dolenjskega!“ mi je odgovoril, kakor bi me razumel. „Toda kaj naj počnem doma, v kraju kjer ni nobenega zaslužka, nobene industrije? Mati ima bajto in če bi mene ne bilo, bi morala stradati na zemljišču, ki ga ima. Prej sem ji vedno kaj pošiljal... Sicer imam potni list, toda kaj bom počel doma?“

Take zgodbe, ki jih je med našimi in drugimi izseljenci vse polno, ni prijetno poslušati. Vate se obrnejo vprašujoče oči, ki prosijo za nasvet, ti pa ne veš, kaj odgovoriti. Tako je bilo tudi s tem Dolenjcem, ki je postal žrtev svoje delavske solidarnosti in zavesti. Zato sem molčal. Medtem smo prišli na dvorišče.

Iz oddelka za tujce, ki je nameščen v pritličju, so stopali tujci in z ohlapnimi gestami zatikali dobljene pravice za prebivanje v žepe. To so tisti tujci, ki nimajo s to stvarjo nobenih težkoč in katerih položaj je normalen. Tem ni treba niti v drugo nadstropje, kamor morajo že tisti z anketami, kaj šele v peto. Turisti, trgovci, špijoni, politični agenti in drugi taki popotniki...

Na ulici sta moja znanca krenila proti mestnemu kvartirju St. Paul, nemu izmed najsiromajšnejših delov mesta, kjer je pribežališče postopačev, po svetu begajočih revnih židov, brezposelnih izseljencev in podobnih ljudi. Pridružil sem se jima, kot bi imel isto pot. Na mostu čez Seino je Dolenjec spet pričel:

„In denar je tudi taka reč, ki kaj rada zmanjka. Dokler delaš, še gre, toda če nekaj mesecev postopaš, se hitro izčrpaš. Organizacija me sicer ves čas podpira, toda kar v neskončnost to tudi ne gre. Saj nisem sam. Ne vem, kako bi mi šlo, ko bi te ne bilo...?“

Ozrl se je na dekle, ki je dotlej molče stopalo poleg naju. Njen obraz, ki je kazal vidna znamenja njenega stanja, je pokrivala rahla senca skrbi in stisnjene ustnice so pričale, da se siloma mojstruje. Tedaj je rekla:

„Oh, to bi bila še najmanjša stvar. Samo, ko bi človek bil za delo...“

„Da, nesreča nikoli ni sama! Mislila sva se vzeti in če bi se mi ne bilo zgodilo to, kar se mi je, bi bila že poročena. Iskala sva že stanovanje. Namesto tega bo zdaj še ona morala iz službe. Kaj...?“

Njegov glas je bil prazen, suh.

Ker sem v njem spoznal zavednega, organiziranega delavca, sem ga v pogovoru skušal potipati na politično žilo, dopovedujoč mu, da bi ne bilo najslabše, vrniti se domov, dobiti delo kjer koli in nadaljevati borbo za ideale v domovini, ki takih borcev potrebuje.

„Ne rečem, da nimate prav. Tudi sam to uvidim,“ mi je odgovoril z malce pikrim nasmeškom. „Ko bi doma bilo kaj dela! Saj veste, koliko brezposelnih je tam. V moji stroki bi gotovo ne dobil dela, v kaki drugi pa tudi težko. In če bi kje kaj našel, pod kakšnimi pogoji? Najbrž bi moral ostati doma na bajti in se sprijazniti s košem in krampom ter pobirati dneve po naših krajih. Vidite, človek se boji vrnitve v revščino. Tukaj smo se navadili nekako po človeško živeti, doma bo pa tega konec. — In potem — kaj bodo rekli, če se vrnem z nosno družico, v to revščino, brez denarja? Tukaj je ne smem pustiti. In pri njej doma, v Prekmurju, je ista stvar. Vse to ni tako lahko, kakor bi si človek mislil...“

Od palače prefektуре do palače Hotel de ville, pariškega magistrata, je zelo kratka pot, komaj nekaj sto korakov, toda zadostovala je, da sta mi ta dva človeka izpovedala usodo in bolečino vsega svojega življenja, ki je bila hkrati tudi usoda in bolečina revnega slovenskega naroda. In taka stvar pošteno zadene človeka, ki živi daleč od njega, v emigraciji, in ki le redko dobi stik z njegovim življenjem. Komaj srečaš domačega človeka, pa se ti že odkrije rana lastnega rodu. Zato sem molčal.

Prišli smo do avtobusne postaje na oglu ulice Rivoli. Tedaj mi je Prekmurka pomolila roko, rekoč:

„Moram na avtobus. Komaj sem si izprosila dovoljenje za pot na policijo in morala bi biti že ob dvanajstih doma, pa sem še tukaj. Nisem mislila, da bo tako dolgo trajalo. Z bogom, pa zdravi ostanite! — In midva, Janez, se vidiva zvečer.“

Povzpela se je na platformo in že je oddrvel avtobus izpred najinih oči. Čez nekaj trenutkov molka je Dolenjec Pečnik Janez dejal:

„Revica je mislila, da mi bo mogla na policiji s svojo nosečnostjo kaj pomagati, kaj izprostiti, ker je znano, da so Francozje z nosečimi ženskami zelo obzirni. Toda ti časi so minili; tudi če bi bila poročena, ne bi nič izdalo. Še blizu je niso pustili in neki komisar ali kaj je vpil nad njo: Kaj me brigajo vaši bastardi, doma jih spravljajte na svet! In prej, ko so nas spravljali semkaj, so nam francoski kapitalisti obljubljali nebesa...“

„Tako je povsod...“

Odšla sva v neko stransko, smrdljivo ulico kvartirja St. Paul, kjer sva jedla. Po kosilu sem plačal še steklenico pinarda in menila sva se še nekaj časa.

„Kaj boste storili, tovariš?“ sem ga vprašal pri razhodu.

„Kaj...? Komaj 48 ur imam še časa, pa se še nisem odločil. Ko bi človek mislil le na sedanost, na težkoče odločitve same, bi obupal. Če ne grem iz dežele, me bodo danes ali jutri iztaknili in zaprli, potem pa postavili na mejo. Toda nas eden ne more in ne sme uravnnavati svojega življenja samo po težkih trenutkih. Nekoč bo že prišel čas, ko teh težkoč ne bo več in ko bo povsod dobro za nas. Takrat bo dobro tudi na Dolenjskem...“

Spogledala sva se, si videla drug drugemu v srce in se olajšana, upajoča razšla...

(Konec.)

Kritika

POET RAZOČARANJA

A. Poljanec

Sodobno življenje, polno težkih odločitev, zahteva dandanašnji tudi od pesnika vse bolj določene opredelitve. Tiste, zdaj s freudovsko zdaj z biblijsko kabalistiko nasičene smeri v poeziji in sploh v umetnosti, ki so — kakor ekspresionizem, nadrealizem itd. — služile za komedijante po salonih meščanskih snobov, stopajo v ozadje; pesnik skuša svojim občutkom, svojemu dožemanju sveta in življenja najti preprostejšega, jasnejšega, neposrednejšega izraza. Od tod smer tako imenovane „nove stvarnosti“, ki se vse bolj uveljavlja v sodobni meščanski poeziji in ki tudi v slovenski liriki zadnjih let oznanja vse močnejše odmikanje od svojega predhodnika, od ekspresionizma. Te smeri kajpak ne gre zamenjavati z novim realizmom proletarske poezije, ki se je samostojno razvijal mimo raznih izmov dekadentske literature, medtem ko je „nova stvarnost“ njihovo neposredno nadaljevanje. Tisto, kar to smer — „novo stvarnost“ — loči od ekspresionizma, je prav za prav čisto formalnega značaja, je občepojmljivost izraznih sredstev, katere se pesnik spet poslužuje, da bi se rešil neznosne osamelosti ekspresionističnega